

VSL00013178

Odločba: VSL Sklep II Cp 180/2018

- ECLI:SI:VSLJ:2018:II.CP.180.2018

področja:

- ☐ **ECLI:**
- civil law
 - commercial law
 - private international law
 - EU law

Sodišče: Višje sodišče v Ljubljani

Oddelek: Civilni oddelek

Datum seje 06.06.2018

senata:

Senat: Tanja Kumer (preds.), Metoda Orehar Ivanc (poroč.), Tadeja Primožič
CIVILNO PROCESNO PRAVO - OBLIGACIJSKO PRAVO -

Področje: POGODBENO PRAVO - PRAVO EVROPSKE UNIJE - VARSTVO POTROŠNIKOV

Institut: nepošten pogodbeni pogoj - pojasnilna dolžnost - informacijska dolžnost banke - zakonska pojasnilna dolžnost - načelo vestnosti in poštenja - slaba vera banke - znatno neravnotežje v pogodbenih pravicah in obveznostih strank - izvedeni finančni instrumenti - zmotna uporaba materialnega prava - kredit - kreditna pogodba - potrošniška kreditna pogodba - potrošniška hipotekarna kreditna pogodba - posojilo v tuji valuti - dolgoročni kredit v CHF - valutno tveganje - valutna klavzula v CHF - varstvo potrošnikov - varstvo potrošnikov pred nepoštenimi poslovnimi praksami - oderuška pogodba - svoboda urejanja obligacijskih razmerij - kavza pogodbe - causa credendi - dopustnost podlage - ničnost pogodbe - varstvo potrošnikov po evropskem pravu - načelo lojalne razlage - nejasni pogodbeni pogoji

Zveza: ZVPot člen 22, 23, 24. Direktiva Sveta 93/13/EGS z dne 5. aprila 1993 o nedovoljenih pogojih v potrošniških pogodbah člen 3, 3/1, 4, 4/2. OZ člen 3, 86, 86/1, 119

JEDRO:

Za zaključek, da je tožena banka v postopku sklepanja pogodbe naredila vse, kar je bilo treba, ne zadostuje ugotovitev, da sta tožnika s podpisom pogodbe potrdila, da sta bila v celoti seznanjena z rizikom eventualnega zvišanja obveznosti odplačila kredita v EUR, ki bi nastal kot posledica spremembe gibanja tečaja CHF, in še manj opredelitev temeljne pogodbene obveznosti tožnikov. Iz teh določb ne izhaja, kakšna je bila dejanska vsebina seznanitve in ali sta tožnika dejansko vedela, kako negotov je obseg njune obveznosti, prevzete s pogodbo. Za izpolnitev pojasnilne dolžnosti tudi ne zadostuje dejstvo, da toženka ni posebej poudarjala prednosti kredita z valutno klavzulo in da tožnikov ni zavajala z zagotovili o pričakovani stabilnosti tečaja. Toženka je bila namreč v okviru pojasnilne dolžnosti dolžna: 1) predočiti tudi slabosti tovrstne kreditne pogodbe ter 2) tožnikoma razkriti informacije, s katerimi je razpolagala, in bi lahko pomembno vplivale na obseg njune pogodbene obveznosti. Pojasnilna dolžnost ob sklepanju pogodb z valutno klavzulo res ne obsega obveznosti pravilnega napovedovanja

gibanja tečaja, vključuje pa dolžnost predstavitve možnosti (verjetnosti) znatnega padca vrednosti domače valute ter pojasnila, kako bi uresničitev te možnosti vplivala na obseg potrošnikovih pogodbenih obveznosti, tj. tako na višino posamezne anuitete kot tudi na višino skupnega zneska, ki bo potreben za poplačilo kredita. Navedeno velja toliko bolj v konkretnem primeru, saj je ob sklenitvi pogodbe primerjava obrestnih mer in anuitet vzbujala vtis, da je kredit z valutno klavzulo ugodnejši od kredita v domači valuti. Toženka kot finančni strokovnjak je ravnala vestno in pošteno, če je v pogajanjih za sklenitev pogodbe nastopala odprto in je tožnikoma kot potrošnikoma posredovala informacije, ki sta jih potrebovala, da sta lahko sprejela poučeno in preudarno odločitev, se pravi, da sta imela dejansko možnost primerjati ponujene kreditne opcije med seboj ob upoštevanju celotnega obdobja odplačevanja kredita in ne le glede na trenutno stanje.

IZREK:

I. Pritožbi se ugodi, izpodbijana sodba sodišča prve stopnje se razveljavi in se zadeva vrne sodišču prve stopnje v novo sojenje.

II. Odločitev o stroških pritožbenega postopka se pridrži za končno odločbo.

OBRAZLOŽITEV:

1. Sodišče prve stopnje je z izpodbijano sodbo odločilo,

(1) da se zavrne primarni tožbeni zahtevek

- da se ugotovi, da sta notarski zapis SV 510/07 z dne 19. 4. 2007 in pogodba o dolgoročnem evro kreditu z valutno klavzulo z dne 10. 4. 2007 nični,

- da je toženka dolžna tožnikoma plačati 14.891,29 EUR,

- da se ugotovi, da je vknjižba hipoteke na podlagi prej navedene pogodbe neveljavna in se izbriše,

(2) da se zavrne podredni tožbeni zahtevek

- da se notarski zapis SV 510/07 z dne 19. 4. 2007 in pogodba o dolgoročnem evro kreditu z valutno klavzulo z dne 10. 4. 2007 razvežeta,

- da je toženka dolžna tožnikoma plačati 14.891,29 EUR,

- da je toženka dolžna tožnikoma izstaviti zemljiškoknjžno listino, na podlagi katere bo izbrisana vknjižba hipoteke, vknjižena na podlagi prej navedene pogodbe,

(3) da sta tožnika dolžna toženki povrniti stroške postopka.

2. Tožnik v pritožbi zoper sodbo uveljavlja vse pritožbene razloge iz prvega odstavka 338. člena Zakona o pravnem postopku (v nadaljevanju ZPP). Predlaga, naj pritožbeno sodišče pritožbi ugodi, izpodbijano sodbo razveljavi in zadevo vrne sodišču prve stopnje pred drugega sodnika, podrejeno pa, naj jo spremeni in tožbenemu zahtevku ugodi.

Z zavrnitvijo dokaznega predloga za zaslišanje prič je bila storjena kršitev iz 8. točke oziroma iz 14. točke drugega odstavka 339. člena ZPP. S predlaganimi pričami sta tožnika želela dokazati, da se ugotovi prevladujoča poslovna politika in praksa toženke glede načina in vsebine svetovanja kreditojemalcem ob najemanju istovrstnih kreditov v času, ko je bila sklenjena tudi v tej pravdi obravnavana kreditna pogodba. O enakem načinu svetovanju je izpovedala tudi priča A. A. Toženka niti ni zatrjevala drugače.

V sodbi je v več segmentih kršeno metodološko pravilo presoje dokazov iz 8. člena ZPP. Storjeni sta bistveni kršitvi določb postopka iz 8. točke in iz 14. točke drugega odstavka 339. člena ZPP. Sodba je arbitrarna in samovoljna in posega v pravici iz 14. člena in iz 22. člena Ustave.

Sodišče ni ocenilo reklamnega materiala, v katerem je toženka razglašala, da je kredit z valutno klavzulo "idealna rešitev, ki zagotavlja, da se višina mesečne anuitete ne bo bistveno večala" in da gre za trdno valuto. Toženka je torej reklamirala kredit v CHF kot varen in z minimalnimi tveganji. Napovedala je bodoče gibanje tečaja.

Na 22. in 23. strani obrazložitve so le segmentno povzete navedbe tožnikov, ne da bi bil njihov bistveni del ocenjen v skladu s pravom Evropske unije o nepoštenih pogodbenih pogojih. Zaradi dolgoročnosti pogodbenega razmerja in anuitetnega načina odplačevanja sta tožnika trpela znatne negativne učinke valutnega tveganja že ob

vsakem sorazmerno majhnem (le nekaj odstotnem padcu) vrednosti EUR na letni ravni. Zaradi tega in ker je tveganje prisotno celoten čas trajanja pogodbenega razmerja in je večje, če je znesek posojila višji, če je daljša ročnost in višja obrestna mera kot dodatek na LIBOR, ter spremenljiva obrestna mera, je obravnavani kredit kompleksen finančni instrument s potencialno neomejeno izgubo za kreditorejmalce in hudo tvegan za vse, ki imajo dohodke v domači valuti. Navedena tveganja so bila tožnikoma prikrita oziroma nezaznavna. V izpodbijani sodbi o ti. testu transparentnosti, ki ga zahteva sodba SEU C-186/16 in v okviru katerega bi bile ovrednotene navedene okoliščine, ni razlogov.

Toženka bi zadostila pojasnilni dolžnosti samo v primeru, če bi bila tožnika seznanila, da so tveganja povsem neomejena in da je verjetno, da se bodo realizirala. Predloženi bi jima morali biti reprezentativni izračuni oziroma simulacije prihodnjega gibanja mesečnih obrokov glede na več različnih variant premikov tečaja (od "pričakovanega" do "katastrofičnega"), da bi razumela, kako sprememba tečaja v povezavi z drugimi pogoji kredita lahko vpliva na ekonomske posledice posla.

Po sodbi SEU je treba ugotoviti, ali so tendence krepitve tečaja CHF/EUR obstajale ob sklenitvi pogodbe in so se pokazale med njenim izvajanjem ter ali so banke za to vedele ali morale oziroma mogle vedeti. Ne gre za vednost o okrepitvi tečaja. Zaradi napačnega stališča, da je pomemben le gotov bodoči dogodek, se sodišče prve stopnje ni izreklo o vsebini Poročila o finančni stabilnosti Banke Slovenije iz junija 2005. Vsebinsko podobno je letno poročilo toženke za poslovno leto 2006, do katerega tožnika prej nista imela dostopa (in gre zato za dovoljen dokaz) in v katerem je navedeno: "Na področju poslovanja s prebivalstvom ne gre prezreti dejstva, da je pretežni del hipotekarnih posojil sklenjen z valutno klavzulo v švicarskem franku, ki trenutno daje dolžnikom dobre rezultate, Zavedamo se, da tak položaj dolgoročno ne more zdržati, zato si bo banka morala prizadevati, da začne tudi s hipotekarnimi dolžniki sklepati pogodbe o zavarovanju pred previsokim obrestnim in tečajnim tveganjem." Tudi v dodatnem pregledu mednarodnih objav najdeno gradivo (IMF Executive Board Concludes 2007 Article IV Consultation with Switzerland) potrjuje tedanje zavedanje finančne stroke o šibkosti CHF v obravnavanem obdobju in tveganjih, povezanih z naraščanjem tovrstnega kreditiranja. Napačno je zato stališče sodbe, da dogovor o kreditu v tuji valuti ne predstavlja tipskega pogoja.

Za SEU ni nesprejemljiva ničnost celotne pogodbe, če bi bil pri posojilodajalcu dosežen odvrčalni učinek in potrošnik ne bi bil kaznovan, ker bi finančno zmožni izplačati preostanek prejetega posojila. Ker sta tožnika z odplačili že krepko presežla znesek, ki sta ga prejela, takojšnja izterljivost preostanka prejetega kredita ne pride več v poštev.

Valutna klavzula v danem primeru ne služi več zakonskemu namenu, opredeljenemu v 372. členu Obligacijskega zakonika (v nadaljevanju OZ), ki je v varovanju enake vrednosti dajatev v dvostranskih pogodbah. Če ob njeni uporabi pride do kršitve temeljnih načel obligacijskega prava, ne more več uživati varstva. Zato ne more uživati varstva v primerih, ko toženka izplača kredit v domači valuti po tečaju CHF/EUR ob izplačilu in sedaj kot dobiček izkazuje izredno visoke zneske zaradi tečajnih razlik, ki nesorazmerno presegajo njeno vrednost izpolnitve ob izplačilu kredita (nesporne navedbe o tem so bile podane v tožbi) in ki nimajo nič skupnega z ohranitvijo realne vrednosti izplačanega kredita.

Tveganja, ki izhajajo iz kreditne pogodbe, so lahko prizadela le tožnika, ne pa tudi banke. Tvegana narava pogodbe je bila taka, da je omogočala kvantitativno neomejeno možnost izgube na strani tožnikov in bogatenje toženke. Tožnika sta s sklenitvijo posla objektivno gledano (čeprav nezavedno) stavila, da ne bo prišlo do negativnega gibanja tečaja CHF/EUR v škodo domače valute, toženka kot visoko specializirana finančna ustanova pa je z lahkoto stavila oziroma utemeljeno pričakovala, da ne bo utrpela negativnega učinka na račun tečajnih razlik. Na podlagi znanih podatkov o pričakovanih gibanjih tečaja se je lahko nadejala pozitivnih učinkov iz tega naslova in ni prevzela nobenih realnih tveganj.

Ker je toženka izplačala kredit v domači valuti in tožnika v isti valuti kredit vračata, je brezpredmeten in napačen razlog v izpodbijani sodbi, da banka nima lastnega denarja in da je morala za odobritev kredita v CHF denar v tej valuti pridobiti.

Iz navedenih stališč izhajajo objektivni element oderuštva, podan pa je tudi njegov subjektivni element. Treba je upoštevati vedenje in osebne okoliščine na strani tožnikov, čas sklenitve pogodbe, tj. po prevzemu evra, svetovalno razmerje med strankama, toženkine pojasnilne dolžnosti, vsebino prejetih informacij s strani toženke, konflikt interesov v predpogodbeni in pogodbeni fazi med pravnima strankama in nesorazmerno razporeditev rizikov. Navedene okoliščine v izpodbijani sodbi niso ovrednotene.

Toženka je neustrezno izračunavala kreditno sposobnost strank, ko je pri bolj tveganem produktu podeljevala večjo kreditno sposobnost. To nakazuje na sklep, da je toženka v valutni tveganosti za kreditorejmalce videla svojo potencialno korist in možnost dodatnega dobička.

V zvezi s podrednim zahtevkom je treba upoštevati, da sta dva drastična padca evra v letu 2010 in 2015 povzročila izjemen negativni učinek za tožnika, ki se zrcali v nesorazmerni premoženjski koristi toženke, nesorazmerje pa je bilo za toženko predvidljivo. Bistveni porast tečaja v danem primeru, zlasti v letu 2015, ni posledica normalnega cikličnega gibanja v gospodarstvu, s katerim lahko stranke normalno računajo. Tožnika kot laika na finančnem področju ga nista mogla pričakovati. Povsem nelogično je takšno breme vedenja naložiti njima in si zatisniti oči pred dokazi, ki jasno izkazujejo položaj in vedenje toženke.

3. Toženka v izčrpno obrazloženem odgovoru na pritožbo predlaga njeno zavrnitev. Tožnika sta odgovorila na njene navedbe.

4. Pritožba je utemeljena.

5. Primarno uveljavljeni zahtevek za ugotovitev ničnosti kreditne pogodbe in pogodbe o ustanovitvi hipoteke sta tožnika utemeljevala s trditvami, (1) da se je njuna obveznost zaradi spremembe tečaja CHF/EUR bistveno povečala (prejela sta kredit v višini 270.000 CHF, kar je tedaj predstavljalo 165.000 EUR; do aprila 2015 sta odplačala 135.018,51 EUR, ostanek dolga pa je tedaj znašal še 134.000 EUR), (2) da je bila toženka seznanjena z visoko volatilitvijo (nihajnostjo) CHF in da je vedela, da bo slej ko prej prišlo do okrepitve CHF v razmerju do EUR, (3) da je toženka kljub navedenemu pri sklepanju pogodbe poudarjala le "najnižjo obrestno mero", zamolčala pa izredno dolgoročno izpostavljenost zaradi tveganja spremembe tečaja CHF/EUR, (4) da sta se zaradi spremembe tečaja obveznost tožnikov in toženkina korist nesprejemljivo povečali.

6. Z navedenim sta podala dovolj trditev za presojo, ali je pogodba nična zaradi nepoštenosti pogodbenega pogoja v skladu z določbami Zakona o varstvu potrošnikov (v nadaljevanju ZVPot). Po 22. členu ZVPot morajo biti pogodbeni pogoji¹ jasni in razumljivi, nepošteni pogodbeni pogoji pa so po 23. členu ZVPot nični. Po 24. členu ZVPot so pogoji nepošteni, (1) če v škodo potrošnika povzročijo znatno neravnotežje v pogodbenih pravicah in obveznostih, (2) če povzročijo, da je izpolnitev pogodbe neutemeljeno v škodo potrošniku, ali (3) da je izpolnitev znatno drugačna od tistega, kar je potrošnik utemeljeno pričakoval, ali (4) če nasprotujejo načelu vestnosti in poštenja. Navedene določbe ZVPot predstavljajo implementacijo Direktive 93/13 v domači pravni red, zato je treba pri njihovi razlagi upoštevati tudi njene določbe. Po 1. odstavku 3. člena Direktive 93/13 je nedovoljen pogoj, o katerem se stranki nista dogovorili posamično, če v nasprotju z zahtevo dobre vere v škodo potrošnika povzroči znatno neravnotežje v pogodbenih pravicah in obveznostih strank. Po drugem odstavku 4. člena Direktive 93/13 sta iz presoje poštenosti izvzeta glavni predmet pogodbe in ustreznost med ceno in plačilom za izmenjane storitve in blago, vendar le, če sta zapisana v jasnem in razumljivem jeziku. Na podlagi teh določb je SEU, čigar stališča zavezujejo sodišča držav članic EU in ki zato predstavljajo tudi materialnopravno podlago za odločitve v obravnavani zadevi, že izreklo, (1) da je lahko nepošten tudi pogodbeni pogoj, ki predstavlja glavni predmet pogodbe, če ta ni napisan v jasnem in razumljivem jeziku, (2) da je pogodbeni pogoj jasen in razumljiv, če je potrošnik na njegovi podlagi zmožen oceniti ekonomske posledice tega pogoja za svoj položaj in posledično sprejeti poučeno in preudarno odločitev, (3) da je pogodbeni pogoj nepošten, če banka ob sklepanju pogodbe ni ravnala v skladu z načelom vestnosti in poštenja in če je podano znatno neravnotežje v smislu prvega odstavka 3. člena Direktive 93/13, (4) da je pri presoji o poštem ravnanju banke in obstoju znatnega neravnotežja treba upoštevati naravo storitve, ki je predmet pogodbe, in vse okoliščine sklepanja pogodbe, predvsem pa, ali je banka glede na svoje strokovno znanje in izkušnje potrošnika seznanila s tveganji, ki jih je sprejel s sklenitvijo kreditne pogodbe v tuji valuti in ki so posledica možnih sprememb menjalnega tečaja, in če ga ni, ali bi v primeru poštemega ravnanja lahko pričakovala, da potrošnik take pogodbe ne bi sklenil, če bi ga z navedenimi tveganji seznanila, in (5) da nepoštenost pogodbenega pogoja lahko povzroči ničnost celotne pogodbe, če pogodba brez nedovoljenega pogoja ne more obstati.²

7. V izpodbijani sodbi sodišča prve stopnje je ugotovljeno,

- da sta tožnika kot kreditojemalca s toženko kot kreditodajalko sklenila kreditno pogodbo, s katero je toženka tožnikoma odobrila kredit v višini 270.000 CHF, tožnika pa sta se zavezala, da ga bosta skupaj z obrestmi vrnila v 180 mesečnih anuitetah, določenih v CHF, ki se bodo spreminjale v protivrednost EUR po srednjem tečaju Banke Slovenije na dan plačila,

- da je v 20. členu pogodbe navedeno, da kreditojemalca s podpisom pogodbe potrjujeta, da ju je banka predhodno v celoti seznanila z rizikom eventualnega zvišanja obveznosti odplačila kredita v EUR, ki bi nastal kot posledica spremembe LIBOR-ja in gibanja tečaja CHF v času trajanja pogodbe, in da ta rizik izrecno prevzemata,

- da sta bila tožnika pred sklenitvijo pogodbe na razgovoru pri svetovalcu, zaposlenem pri toženki, da jima je kredit z valutno klavzulo predstavil kot ugoden, da so jima bili predstavljeni pogoji za kredit s klavzulo v EUR in v CHF,

- da sta tožnika vedela za možno nihanje referenčnega tečaja CHF/EUR, a sta se za kredit z valutno klavzulo odločila zaradi ugodnejših pogojev, tj. predvidene anuitete, ki je bila pri evrskem kreditu 1.400 EUR, pri drugem pa 1.245 EUR, s tem pa sta sprejela tudi riziko depreciacije EUR in dražje anuitete v EUR,

- da se je tako stanje nadaljevalo do 15. 1. 2015, ko je zaradi odločitve švicarske centralne banke tečaj CHF nasproti tečaju EUR znatno poskočil, in da tega drastičnega padca EUR nasproti CHF ni mogel napovedati nihče razen ozkega kroga vodilnih v švicarski centralni banki,

- da sta osem let plačevala obroke kredita brez ugovorov,

- da svetovalec tožnikov ni opozoril na možna večja nihanja tečaja, ker je bila ta okoliščina tudi strokovni javnosti tedaj popolnoma neznana (BS ni že leta 2005 opozarjala komercialnih bank na dvig valute CHF kot na gotov dogodek v prihodnosti, tedanja denarna enota je bila tolar, do "pričakovanega" dviga je prišlo šele po dobrih devetih letih od izdaje poročila; toženka je z vključitvijo opozorila v pogodbo opozorila Banke Slovenije upoštevala; dopis z dne 19. 12. 2007 je bil izdan po sklenitvi pogodbe),

- da med strankama ni bila sklenjena svetovalna pogodba,

- da tožnika nista dokazala, da sta zaradi dviga tečaja CHF/EUR oškodovana, in da ima banka od tega čisti dobiček (banka si mora CHF izposoditi in ga tudi vračati, ves čas poslovanja pa mora skrbeti za usklajene bilance; sprememba tečaja 15. 1. 2015 je vplivala tudi na položaj banke, ker je bila valuta CHF zanjo čez noč dražja; nosi tudi rizik neplačevanja kredita),

- da sta tožnika iskala možnosti za najetje kredita zaradi izboljšanja stanovanjskih razmer, da sta iskala najbolj ugoden kredit in se odločila na podlagi prejetih podatkov,

- da ni mogoče napovedati, kako se bo tečaj gibal v obdobju izpolnjevanja pogodbe, in da obstaja možnost, da se bo razmerje obrnilo ponovno v korist najemodajalcev tovrstnih kreditov (v primerjavi s tistimi, ki so najeli kredit v EUR).

8. Odločitev o zavrnitvi primarno uveljavljenih zahtevkov temelji na stališčih, (1) da ima pogodba veljavno podlago, ki ne nasprotuje ustavi, prisilnim predpisom ali moralnim načelom, (2) da toženka tožnikov ni zavedla k sklenitvi pogodbe, (3) da pogodba ni v nasprotju z načelom vestnosti in poštenja, ker ni dokazano, da bi bila tožnika zaradi dviga tečaja CHF/EUR oškodovana, banka pa bi imela dobiček, (4) da ni kršeno načelo enake vrednosti dajatev, ker mora vsaka stranka nositi tveganje spremembe okoliščin po sklenitvi pogodbe, ker ni mogoče napovedati, kako se bo tečaj gibal ves čas izvrševanja pogodbe in ker se višina obveznosti v CHF ni spremenila, (5) da ni podan subjektivni element oderuštva, ker sta tožnika izbrala – po tedanjih podatkih – najugodnejši kredit in (6) da posojilo po sporni pogodbi ni izvedeni finančni instrument.

9. Neutemeljeni so očitki o bistvenih kršitvah določb postopka (v povezavi s kršitvijo ustavnih pravic). V sodbi je ugotovljeno dejansko stanje, predloženi dokazi pa so ocenjeni v luči materialnopravnih stališč, ki jih je zavzelo sodišče prve stopnje. Dokazni predlogi so zavrnjeni z dopustnimi razlogi, tj. njihovo nepomembnostjo glede na zavzeto materialnopravno stališče. Utemeljeni pa so pritožbeni očitki o materialnopravni zmotnosti stališč izpodbijane sodbe o zatrtjevanju nepoštenosti pogodbene določbe o valutni klavzuli.

10. Ker gre za bistveni del pogodbenega razmerja, so pogodbene določbe, ki so podlaga za izračun višine obveznosti tožencev, vključno z valutno klavzulo, glavni predmet pogodbe. Kot takšne so lahko podvržene presoji poštenosti le, če niso bile jasne in razumljive, se pravi, če tožnika ob sklenitvi pogodbe nista imela na razpolago dovolj informacij, da bi lahko ocenila njihove ekonomske posledice. Pritožnika utemeljeno opozarjata na materialnopravno zmotnost stališča izpodbijane sodbe, da ju je toženka v zadostni meri opozorila na tveganja, povezana s spremembo tečaja CHF/EUR.

11. Kot je navedlo tudi Vrhovno sodišče v sklepu II Ips 201/2017 z dne 7. 5. 2018, dolžnost močnejše (profesionalne) pogodbene stranke, da opozori nasprotno stranko – potrošnika na vse okoliščine posla, ki bi lahko vplivale na uresničitev njegovih interesov, lahko izvira ne le iz zakona, ampak tudi iz načela vestnosti in poštenja. Pojasnilna dolžnost banke v razmerju do stranke izhaja že iz splošne informacijske obveznosti, ki v predpogodbeni fazi zavezuje vse poslovne subjekte in izvira iz načela vestnosti in poštenja. To načelo od banke, ki na trgu profesionalno opravlja storitve na finančnem področju, zahteva, da z nasprotno stranko deli informacije, ki so pomembne za sklenitev posla, vključno s tveganji, ki jih prinaša. Informacije morajo biti resnične in popolne, da se stranka lahko nanje upravičeno zanese. Dolžnost zagotavljanja informacij se dopolnjuje s prepovedjo posredovanja neresničnih ali zavajajočih informacij in je podana ne glede na (ne)izražen interes stranke.³ Tudi SEU je v zadevi Andriuc zavzelo stališče, da je zahtevo po jasnem in razumljivem oblikovanju pogodbenih pogojev treba razlagati široko in da morajo finančne ustanove (z oziroma na vse okoliščine, ki so obstajale v času sklenitve

pogodbe) posojilojemalcem posredovati informacije, ki morajo zadostovati za sprejetje poučenih in preudarnih odločitev. Ta zahteva pomeni, da potrošnik pogoj, na podlagi katerega je treba posojilo vrniti v isti tuji valuti, v kateri je bilo sklenjeno, razume tako formalno in slovnično, kot tudi glede njegovega dejanskega obsega, tako da je povprečni potrošnik, ki je normalno obveščen, razumno pozoren in preudaren, lahko ne le seznanjen z možnostjo zvišanja in znižanja vrednosti tuje valute, v kateri je bilo sklenjeno posojilo, temveč je tudi sposoben oceniti potencialno znatne ekonomske posledice takega pogoja za njegove finančne obveznosti. Ali je bil potrošnik pravilno obveščen o vseh elementih, ki bi lahko vplivali na obseg njegove obveznosti, se presoja ob upoštevanju vseh okoliščin v posamičnem primeru, ki vključujejo oglase in informacije, ki so bile potrošniku posredovane v okviru pogajanj (45. do 51. točka obrazložitve).

12. SEU je v zadevi Andriciuc, v kateri je šlo za posojilo v tuji valuti, sicer navedlo, da se kreditna pogodba, sklenjena v tuji valuti, razlikuje od kreditne pogodbe, indeksirane v tujih valutah (40. točka obrazložitve), kakršna je obravnavana, vendar je tudi v zadevi Kasler, v kateri je šlo za kredit, indeksiran v tuji valuti, zavzelo stališče, da je presoja nepoštenosti izključena le, če je pogodbeno določba jasna in razumljiva (61. točka obrazložitve). Pritožbeno sodišče ugotavlja, da sta z vidika pogodbenega bremena, ki ga prevzame potrošnik z dohodki v domači valuti, pogodbi primerljivi, zato je povzeto stališče glede obsega pojasnilne dolžnosti po sodbi Andriciuc v celoti uporabljivo tudi za pogodbe z valutno klavzulo.

13. Iz navedenega izhaja, da za zaključek, da je tožena banka v postopku sklepanja pogodbe naredila vse, kar je bilo treba, ne zadostuje ugotovitev, da sta tožnika s podpisom pogodbe potrdila, da sta bila v celoti seznanjena z rizikom eventualnega zvišanja obveznosti odplačila kredita v EUR, ki bi nastal kot posledica spremembe gibanja tečaja CHF, in še manj opredelitev temeljne pogodbene obveznosti tožnikov. Iz teh določb ne izhaja, kakšna je bila dejanska vsebina seznanitve in ali sta tožnika dejansko vedela, kako negotov je obseg njune obveznosti, prevzete s pogodbo. Prav tako ni pomembno, ali je bila med pravnima strankama sklenjena svetovalna pogodba.

14. Utemeljen je pritožbeni očitok, da je zaradi zmotne presoje o obsegu pojasnilne dolžnosti sodišče prve stopnje pomanjkljivo ocenilo dokaze, s katerimi sta tožnika dokazovala, da jima je toženka predstavila kredit kot varen. Tožnika sta poleg lastnega zaslišanja predlagala tudi dokaze, s katerimi sta dokazovala toženkino poslovno politiko pri prodaji kreditov z valutno klavzulo v CHF. Predložila sta letak iz leta 2004, naslovljen "Stanovanjski tolarski kredit, vezan na švicarski frank" in podnaslovljen "Oprite se na trdno valuto", v katerem je toženka stanovanjski kredit z valutno klavzulo v CHF opredelila kot idealno rešitev, ki zagotavlja, da se višina mesečne anuitete ne bo bistveno večala. Predlagala sta zaslišanje prič, ki bi izpovedale, da je bila toženkina poslovna politika skladna z navedbami v letaku. Ti dokazi v sodbi z navedenega vidika niso ocenjeni. Pritožnika tudi utemeljeno opozarjata, da z navedenega vidika ni ocenjena niti izpovedba zaslišane priče A. A., vodje poslovalnice, v kateri je bila sklenjena obravnavana pogodba.

15. Tudi sicer za izpolnitev pojasnilne dolžnosti ne zadostuje dejstvo, da toženka ni posebej poudarjala prednosti kredita z valutno klavzulo in da tožnikov ni zavajala z zagotovitvi o pričakovani stabilnosti tečaja. Toženka je bila namreč v okviru pojasnilne dolžnosti dolžna: 1) predočiti tudi slabosti tovrstne kreditne pogodbe ter 2) tožnikoma razkriti informacije, s katerimi je razpolagala, in bi lahko pomembno vplivale na obseg njune pogodbene obveznosti.

16. Glede prvega sklopa pritožbeno sodišče pojasnjuje, da pojasnilna dolžnost ob sklepanju pogodb z valutno klavzulo res ne obsega obveznosti pravilnega napovedovanja gibanja tečaja, vključuje pa dolžnost predstavitve možnosti (verjetnosti) znatnega padca vrednosti domače valute ter pojasnila, kako bi uresničitev te možnosti vplivala na obseg potrošnikovih pogodbenih obveznosti, tj. tako na višino posamezne anuitete kot tudi na višino skupnega zneska, ki bo potreben za poplačilo kredita. Navedeno velja toliko bolj v konkretnem primeru, saj je ob sklenitvi pogodbe primerjava obrestnih mer in anuitet vzbujala vtis, da je kredit z valutno klavzulo ugodnejši od kredita v domači valuti.

17. Utemeljen je tudi pritožbeni očitok o zmotnosti zaključka, da toženka ni razpolagala z informacijami v zvezi s pričakovanim gibanjem tečaja, ki bi jih morala posredovati tožnikoma. Tožnika sta trdila, da je Banka Slovenije poslovne banke na tveganje zadolževanja v CHF opozarjala že v Poročilu o finančni stabilnosti iz leta 2005, v katerem je bilo zapisano, da valutno tveganje za banke ne pomeni večjega tveganja, vendar pa je zaradi velike volatilitnosti CHF mogoča realizacija tveganj pri komitentih; da je za komitente izpostavljenost tečajnemu tveganju zelo velika, posebej ker je CHF na relativno nizkih ravneh in je pričakovati apreciacijo. Nadalje sta navajala, da je Banka Slovenije poslovnim bankam v juliju 2006 poslala dopis, da morajo komitente popolno in jasno informirati o bančnih produktih, s poudarkom na tveganjih, katerim se kreditorejmalci izpostavljajo z najemom posojil v tuji valuti, ter od bank zahtevala, da morajo najprej ponuditi produkt v evrih. Res je, da na podlagi teh pojasnil ni bilo mogoče napovedati točnega gibanja tečajev, vendar pa iz poročil izhaja realno (če ne pričakovano) tveganje, da pride do dviga vrednosti CHF v primerjavi z vrednostjo EUR in s tem vsaj verjetnost za potrošnika negativne

spremembe tečaja. Iz obrazložitve sodbe ne izhaja, ali je bila ta verjetnost tožnikoma predočena ter ali jima je bilo hkrati pojasnjeno, kako bi uresničitev tega tveganja vplivala na obseg njune pogodbene obveznosti.

18. Iz navedenega izhaja tudi sklep o zmotni presoji, ali je toženka ob sklenitvi pogodbe ravnala v skladu z načelom vestnosti in poštenja, ki implicitno izhaja iz ugotovitve sodbe, da toženka ni mogla predvideti spremembe tečaja, do kakršne je prišlo v januarju 2015. Dolžnost banke, da zagotovi potrošniku informacije, potrebne za sprejetje poučene in preudarne odločitve, se seveda lahko nanaša le na informacije, ki so ji poznane ali bi ji mogle biti poznane, ne pa tudi na tiste, za katere kot strokovnjak ni mogla in ji ni bilo treba vedeti. Vendar pa ugotovitvi sodbe o nepredvidljivosti spremembe tečaja, ki je bil povod za tožbo, in o nedokazanosti dejstva, da je bil dvig vrednosti CHF ob sklepanju pogodbe gotov, ne zadostujeta za sklep, da toženka ni bila dolžna tožnikoma predstaviti posledic (znatne) spremembe tečaja CHF v razmerju do domače valute za obseg njegovih pogodbenih obveznosti. Toženka kot finančni strokovnjak je ravnala vestno in pošteno, če je v pogajanjih za sklenitev pogodbe nastopala odprto in je tožnikoma kot potrošnikoma posredovala informacije, ki sta jih potrebovala, da sta lahko sprejela poučeno in preudarno odločitev,⁴ se pravi, da sta imela dejansko možnost primerjati ponujene kreditne opcije med seboj ob upoštevanju celotnega obdobja odplačevanja kredita in ne le glede na trenutno stanje. Predloženi dokazi z navedenega vidika niso bili ocenjeni.

19. Pomanjkljive so tudi ugotovitve sodbe, na katerih temelji zaključek, da ni podano znatno neravnotežje med pravicami in obveznostmi pogodbenih strank. Obstoj znatnega neravnotežja je sodišče prve stopnje zavrnilo z argumentom, da breme znižanja vrednosti domače valute po sporni pogodbi nosi tudi toženka, ker je tudi zanjo valuta CHF dražja in ker se v takem primeru poslabša odplačilna sposobnost kreditorejmalcev. Ker ni ugotovljeno, kakšen pomen ima podražitev CHF v določenem trenutku izvrševanja pogodbe za toženkin pogodbeni položaj in ker je bila izpolnitev obveznosti kreditorejmalcev zavarovana s hipoteko, ugotovitvi sodbe ne zadostujeta za zaključek, da je bilo breme, ki je izviralo iz predvidljivih tečajnih sprememb, (enakovredno) porazdeljeno med obe stranki.

20. Ker v sodbi ni ugotovitev, ki bi nudile podlago bodisi za zaključek, da sta bila tožnika ob sklenitvi pogodbe seznanjena s tveganjem, ki ga ima negotov tečaj CHF v razmerju do domače valute za obseg njunih pogodbenih obveznosti, bodisi za zaključek, da ni podano znatno neravnotežje v pravicah in obveznostih pogodbenih strank, je zaključek o neobstoju ničnostnega razloga zmoten.

21. Ker navedeno narekuje razveljavitev izpodbijane sodbe, se o ostalih pritožbenih očitkih, podanih v zvezi z obravnavano pravno podlago zahtevka in v zvezi z drugimi zatrjevanimi ničnostnimi razlogi ni bilo treba izreči.

22. Po ugotovitvi, da je zaradi zmotne uporabe materialnega prava v zvezi z zahtevkom za ugotovitev ničnosti pravnih poslov in posledičnih vrnitvenih zahtevkov dejansko stanje ostalo nepopolno ugotovljeno, je pritožbeno sodišče pritožbi ugodilo, izpodbijano sodbo sodišča prve stopnje razveljavilo in zadevo vrnilo temu sodišču v novo sojenje (355. člen ZPP). Sodišče prve stopnje se bo moralo v novem sojenju izreči o tem, ali je banka pred sklenitvijo pogodbe tožnika seznanila s posledicami možnih valutnih tveganj, tako da sta se jih tožnika zavedala in sta jih bila pripravljena sprejeti kot pogodbeni pogoj. Dokazno breme glede izpolnitve te obveznosti je na toženki.⁵ Če bo ugotovilo, da tožnika na podlagi informacij, ki jima jih je dala toženka, nista mogla oceniti posledic sprememb tečaja CHF/SIT za obseg njunih pogodbenih obveznosti, bo moralo oceniti, ali je toženka ob sklepanju pogodbe ravnala v dobri veri in ali je podano znatno neravnotežje v pravicah in obveznostih pogodbenih strank. Nekatera izhodišča za to presojo so že razvidna iz gornje obrazložitve. Morebitna ugotovitev, da se toženka ni pogajala odprto, tako da bi tožnika vedela, da vezanost anuitete na vrednost CHF v primerjavi z domačo valuto ne služi ohranjanju vrednosti denarja, ampak vnaša v pogodbo element tveganja, in da bi vedela, kakšne so posledice tega tveganja za obseg njunih pogodbenih obveznosti, bo predstavljala močan indic, da njeno ravnanje ni bilo skladno z načelom vestnosti in poštenja. Podobno težo bo imela morebitna ugotovitev, da je obravnavano pogodbo ponujala kot varen posel. V prid zaključku o nepoštenem toženkinem ravnanju bi bila tudi ugotovitev, da je toženka vedela oziroma bi kot strokovnjak lahko vedela, da se tečaj lahko okrepi v taki meri, da kredit ne bo več ugoden v primerjavi s kreditom v EUR. To presojo bo moralo sodišče opraviti glede na trenutek, ko je bila pogodba sklenjena, pri čemer bo moralo upoštevati vse okoliščine, ki bi jih toženka lahko poznala ob sklenitvi pogodbe in ki bi lahko vplivale na njeno poznejše izvajanje. Pri presoji, ali je ob sklenitvi pogodbe obstajalo znatno neravnotežje med položajema pogodbenih strank, bo sodišče prve stopnje moralo oceniti, ali bi se (ob sklenitvi pogodbe predvidljive) posledice spremembe menjalnega tečaja v izrazito večji meri odrazile v tožnikovi sferi. Nazadnje bo treba ob upoštevanju vseh okoliščin primera presoditi, ali (morebitne) ugotovitve o nepoštenem ravnanju toženke in znatno neravnotežje med pogodbenima položajema tožnikov in toženke narekujejo sklep, da je pogodba nična, in kakšne so pravne posledice take ugotovitve.

23. Sodišče prve stopnje se bo moralo o tem, ali gre za nepošten pogodbeni pogoj, in ali so posledice nepoštenega pogoja te, ki jih tožnika uveljavljata z zahtevkom, izreči ob upoštevanju celotnega zbranega procesnega gradiva. Ker je bila sodba SEU C-186/16, ki je v pomembni meri začrtala pravni in posledično dejanski okvir, v katerem je

treba presojeti obravnavano tožbo, izdana po zaključku obravnave pred sodiščem prve stopnje, in upošteva razvoj sodne prakse po izdaji navedene sodbe SEU pa bo sodišče prve stopnje v novem sojenju moralo dati strankama tudi možnost, da se o teh materialnopravnih izhodiščih izjavita in predložita morebitne dodatne dokaze glede (ne)izpoljenosti pogojev za zaključek o ničnosti spornih pravnih poslov. Iz tega razloga se pritožbeno sodišče ni izreklo o pravočasnosti dokazov, predloženih v pritožbenem postopku, niti ni presojalo, ali so katere od pritožbenih navedb nove.

24. Že zaradi razveljavitve odločitve o primarnem zahtevku je bilo treba razveljaviti tudi odločitev o podredno postavljenih zahtevkih, s katerimi sta tožnika zahtevala razvezo kreditne pogodbe zaradi spremenjenih okoliščin, plačilo preveč plačanega in izbris hipoteke, in odločitev o stroških postopka. O utemeljenosti pritožbenih razlogov zoper odločitev o podrednem zahtevku se zato ni bilo treba izreči. Ker je bilo treba odločitev o stroških razveljaviti, pritožbeno sodišče z odločitvijo ni počakalo do odločitve sodišča prve stopnje o toženkinem predlogu za izdajo dopolnilnega sklepa, podanem v zvezi z odločitvijo o stroških postopka.

25. Odločitev o stroških pritožbenega postopka temelji na določbi tretjega odstavka 165. člena ZPP.

¹ Gre za sestavine pogodbe, ki jih določi podjetje, zlasti pa tiste, ki so določene v obliki formularne pogodbe ali splošnih pogojev poslovanja (22. člen ZVPot).

² Prim. sodbe SEU C-415/11 z dne 14. 3. 2013 (Aziz), C-126/13 z dne 30. 4. 2014 (Kásler in Káslerné Rábai), in C-186/16 z dne 20. 9. 2017 (Andriuc). Stališča so ponovljena v sklepih C-119/17 (Lupean) in C-126/17 (Erste bank Hungary Zrt), obeh z dne 22. 2. 2018.

³ Prim. tudi Rozman, Odškodninska odgovornost banke za kršitev pojasnilne dolžnosti, Podjetje in delo, št. 3-4/2016.

⁴ Prim. šestnajsti odstavek uvodnih določb Direktive 93/13: "ker je treba oceno nedovoljenih pogodbenih pogojev ... dopolniti z možnostjo za celotno oceno različnih vpletenih interesov; ker je za to potrebna zahteva dobre vere; ker je treba pri oceni dobre vere zlasti posvečati pozornost moči pogajalske pozicije strank, ...; ker zahtevo dobre vere lahko izpolni prodajalec ..., če posluje lojalno in pravično z drugo stranko, katere zakonite interese mora upoštevati;"

⁵ Prim. sklep VS RS II Ips 201/2017, točka 32 obrazložitve.